

Türkiye'de Çekişmeli Boşanma: Sebepler ve Süreçler

Evlilik birliğinin sonlandırılması, yalnızca iki birey arasındaki akdi bir ilişkinin tasfiyesi değil, aynı zamanda toplumsal düzenin temel hücresi olan ailenin hukuki statüsünün yeniden yapılandırılmasıdır. Türk Medeni Kanunu (TMK) uyarınca boşanma müessesesi, tarafların iradelerinin örtüşüp örtüşmemesine bağlı olarak "anlaşmalı" ve "çekişmeli" olmak üzere iki temel yargılama ekseninde yürütülmektedir. Eşlerin, evlilik birliğinin sona erdirilmesi ana fikrinde veya boşanmanın fer'i niteliğindeki hukuki ve mali sonuçları (velayet, iştirak ve yoksulluk nafakası, maddi ve manevi tazminat, mal rejiminin tasfiyesi) üzerinde mutlak bir mutabakata varamadığı hallerde, hukuki çözüm yolu olarak Türkiye'de çekişmeli boşanma davası devreye girmektedir. Anlaşmalı boşanma kararı verilebilmesi için kanunun aradığı en az bir yıl evli kalma şartının sağlanamadığı durumlarda da, taraflar her konuda uzlaşmış olsalar dahi süreç mecburen çekişmeli boşanma hükümleri çerçevesinde yürütülmek zorundadır.

Türkiye'de çekişmeli boşanma davası, doğası gereği iddia, savunma ve ispat yükümlülüklerinin en katı usul kurallarıyla işletildiği hukuki süreçlerden biridir. Yalnızca boşanma iradesinin mahkemeye beyan edilmesi kararın tesis edilmesi için yeterli olmamakta; hukuken geçerli bir boşanma sebebinin varlığı ve bu sebebin diğer eşin kusurundan kaynaklandığının, Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK) normlarına uygun yasal delillerle ispat edilmesi zorunlu tutulmaktadır. Hukuk sistemimizde "kusur ilkesi", çekişmeli davaların bel kemiğini oluşturur. Mahkemeler, evlilik birliğinin sürdürülmesinin taraflar ve toplum açısından katlanılamaz bir hal alıp almadığını değerlendirirken eşlerin kusur oranlarını teraziye koymakta, mali yükümlülükleri ve tazminatları bu kusur terazisine göre paylaştırmaktadır. Karşı taraf evliliği sürdürmekte ne kadar direnirse dirensin, davacı taraf evlilik birliğinin temelinden sarsıldığını ve davalının kusurlu olduğunu ispatladığı anda, kimse zorla evlilik birliğini sürdürmeye zorlanamayacağından mahkemece boşanma kararı verilmektedir.

Dava Öncesi Hazırlık, Yetki Kuralları ve Adli Yardım Mekanizması

Türkiye'de çekişmeli boşanma sürecinin başarıyla yönetilebilmesi, davanın doğru mahkemede, eksiksiz bir dilekçeyle ve stratejik bir planlamayla açılmasına bağlıdır. Hukukumuzda boşanma davalarında görevli mahkemeler, aile hukukuna dair ihtilafları çözmekle özel olarak yetkilendirilmiş Aile Mahkemeleridir. Aile Mahkemesi teşkilatının henüz kurulmadığı daha küçük yargı çevrelerinde ise bu davalara Asliye Hukuk Mahkemeleri, "Aile Mahkemesi sıfatıyla" bakmaktadır. Yetkili mahkeme (coğrafi yetki) yönünden ise kanun koyucu, eşlerin dava açma hakkını kolaylaştırmak amacıyla üç alternatifli bir yetki kuralı ihdas etmiştir. Buna göre dava; davacının yerleşim yeri mahkemesinde, davalının yerleşim yeri mahkemesinde veya eşlerin davanın açılmasından önce son altı ay boyunca fiilen birlikte oturdukları yer mahkemesinde açılabilmektedir.

Dava açılış süreci, davacının kimlik bilgilerini, uyuşmazlık konusunu, dayanan hukuki sebepleri, iddia edilen somut vakıaları kronolojik bir bütünlük içinde anlatan ve net talepleri (nafaka, velayet, tazminat miktarları) içeren kapsamlı bir dava dilekçesinin mahkemeye sunulmasıyla başlar. Uygulamada karşılaşılan en büyük engellerden biri, davalı eşin adresinin bilinmemesi veya eşin evi terk edip izini kaybettirmesidir. Türk

hukuk sistemine göre davanın yürütülebilmesi için dava dilekçesinin davalıya mutlaka tebliğ edilmesi gerekmektedir. Adresi bilinmeyen eşe karşı dava açılmayacağı yönündeki toplumsal algı yanlıştır; davalının adresi bilinmese dahi, varsa kendisine ulaşılabilir son bilgiler mahkemeye sunulur. Mahkeme, kolluk kuvvetleri aracılığıyla kapsamlı bir zabıta tahkikatı yürüterek adresi bulmaya çalışır. Tüm bu araştırmalar sonucunda dahi mernis veya fiili bir adrese ulaşılamazsa, hukuki süreç tıkanmaz; mahkeme "ilanen tebligat" yoluna başvurarak gazetede veya elektronik tebligat portalında ilan yapmak suretiyle tebliğ işlemini gerçekleştirir ve yargılamaya devam eder.

Türkiye'de çekişmeli boşanma davaları, harç ve avansların peşin yatırılmasını gerektiren maliyetli süreçlerdir. Ancak ekonomik yoksulluk içinde bulunan, dava harçlarını ve avukatlık ücretlerini karşılama imkanı olmayan bireyler için devletin sunduğu "Adli Yardım" kurumu hayati bir güvencedir. Maddi gücü yetersiz olan kişiler, muhtarlıktan alacakları fakirlik belgesi, ikametgah ilmühaberi ve nüfus cüzdanı fotokopisi ile birlikte bulundukları ilin barosuna başvurarak adli yardım talebinde bulunabilirler. Baronun bu talebi uygun bulması halinde, kişiye ücretsiz olarak bir avukat atanmakta ve mahkeme harçlarından muafiyet sağlanarak adalete erişim hakkı teminat altına alınmaktadır.

Maddi Hukuk Bağlamında Boşanma Sebepleri

Türk Medeni Kanunu, mahkemelerin objektif kriterlerden uzaklaşarak keyfi boşanma kararları vermesinin önüne geçmek amacıyla, boşanma sebeplerini sınırlandırmış (numerus clausus prensibi) ve bu sebepleri genel ile özel boşanma sebepleri olmak üzere iki ana sistematik kategoriye ayırmıştır. Bir davanın hangi nedene dayanılarak kurgulanacağı; ispat yükünün kimde olacağını, hangi tür delillerin mahkemeye sunulabileceğini ve davanın reddedilme riskini doğrudan belirleyen en stratejik unsurdur.

Genel Boşanma Sebepleri: Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması (TMK m. 166)

Adalet Bakanlığı ve TÜİK verileri ile mahkeme istatistiklerine göre, Türkiye'de çekişmeli boşanma davalarının yüzde 98'inden fazlası, evlilik birliğinin temelinden sarsılması sebebine (TMK m. 166) dayanmaktadır. Halk arasında "şiddetli geçimsizlik" olarak formüle edilen bu genel sebep, kanun koyucu tarafından önceden sınırları kesin olarak çizilmiş spesifik bir eylemi işaret etmez. Aksine, eşler arasındaki sevgi, saygı, güven ve sadakat bağının, evliliğin devamını imkansız kılacak ve ortak yaşamı çekilmez hale getirecek derecede yıkılmasını ifade eden esnek bir çatı kavramdır. Yapılan sosyolojik anketlerde ve mahkeme kararlarında, bu kapsamda en öne çıkan boşanma gerekçesi yüzde 32,2'lik bir oranla "eşin sorumsuz ve ilgisiz davranması" olarak tespit edilmiştir.

Genel boşanma sebebi altında değerlendirilen eylemler yelpazesi son derece geniştir. Eşe fiziksel veya darp derecesine varmayan psikolojik şiddet uygulamak, kültür çatışmaları, sürekli ve yıkıcı tartışmalar, eşin ailesine yönelik saygısız tutumlar, haklı bir tıbbi sebep olmaksızın cinsel birliktelikten kaçınmak, aşırı borçlanarak aileyi ekonomik bir yıkıma sürüklemek veya aile sırlarını üçüncü kişilere ifşa etmek bu kapsamda ele alınan vakialardır. Dijitalleşmenin artmasıyla birlikte içtihatlarla giren "dijital şiddet" ve "güven

sarsıcı davranışlar" da TMK 166 kapsamında en sık karşılaşılan iddialar arasındadır. Örneğin, eşin sosyal medya platformlarında karşı cinsle olağanın dışında, uygunsuz saatlerde mesajlaşması, bu durumun fiziki bir cinsel birleşmeye dönüştüğü (zina) kesin olarak ispatlanamasa dahi, Yargıtay içtihatlarınca evlilikteki sadakat yükümlülüğünün ağır bir ihlali ve güven sarsıcı davranış sayılarak ağır kusur atfedilmekte ve boşanma kararı verilmesine mesnet teşkil etmektedir.

Genel sebebe dayalı davalarda kritik olan usuli kural, davacının kendi kusurunun, davalının kusurundan daha ağır olmaması gerekliliğidir. Şayet davayı açan taraf, evliliğin yıkılmasında diğer eşten daha ağır kusurluysa, davalı tarafın bu davaya itiraz etme hakkı doğar. Ancak, davalının bu itirazı hakkın kötüye kullanılması niteliğindeyse, yani evlilik bağı tamamen kopmuş ve tarafların veya varsa müşterek çocukların bu evliliğin devamında korunmaya değer hiçbir hukuki ve manevi yararı kalmamışsa, hakim itirazı dikkate almayarak boşanmaya hükmedebilir.

Özel Boşanma Sebepleri (TMK m. 161 - 165)

Özel boşanma sebepleri, kanun koyucunun isimlerini ve sınırlarını açıkça belirlediği, gerçekleştiği takdirde evliliğin çekilmez hale geldiğinin tartışmasız bir yasal karine olarak kabul edildiği ağır kusur halleridir. Özel bir sebebe dayanılarak dava açıldığında davacı eşin, olayın kendisi için ortak hayatı çekilmez kıldığını ayrıca ispatlamasına gerek yoktur; yalnızca kanunda belirtilen spesifik fiilin gerçekleştiğini ispatlaması yeterlidir.

1. Zina (Aldatma) Nedeniyle Türkiye'de Çekişmeli Boşanma (TMK m. 161)

Zina, evli bir kimsenin eşine karşı taşıdığı mutlak sadakat yükümlülüğünü ihlal ederek, eşi dışında karşı cinsten bir kişiyle bilerek ve isteyerek cinsel ilişkiye girmesi fiilidir. Hukukumuzda mutlak boşanma sebeplerinden biri olan zina davalarında en kritik unsurları, zamanaşımı (hak düşürücü süre) ve ispatın kesinlik derecesidir. Zina sebebiyle dava açma hakkı, aldatma fiilinin mağdur eş tarafından öğrenildiği tarihten itibaren altı ay içinde ve her halükarda eylemin gerçekleşmesinin üzerinden beş yıl geçmeden kullanılmalıdır. Öğrenme tarihinden itibaren altı aylık sürenin geçirilmesi halinde dava hakkı düşer. Dahası, zina eylemini öğrenen eşin, aldatan eşi affetmesi (sözlü beyanla veya evlilik hayatına normal seyrinde devam ederek iradi olarak affı göstermesi) durumunda da dava hakkı kesin olarak ortadan kalkar.

Zina iddiasının ispatı yargılamanın en zorlu aşamasıdır. Otel konaklama kayıtları, üçüncü kişiyle olağandışı saatlerdeki yoğun HTS (arama ve baz istasyonu) trafiği, kesinlik arz eden fotoğraflar, hamilelik veya zührevi hastalık bulguları ile bu eyleme doğrudan tanıklık eden kişilerin beyanları ispat vasıtalarıdır. Ancak, salt telefon mesajlaşmaları veya bir kafede oturmak, cinsel ilişkinin varlığını şüpheye yer bırakmayacak şekilde kanıtlamıyorsa mahkeme bu durumu zina olarak değil, güven sarsıcı davranış olarak

nitelendirir.

Bu ispat zorluğu nedeniyle, davanın reddedilmesi gibi büyük bir riski elimine etmek adına uygulamada "terditli (kademeli) dava" stratejisini kullanılır. Dilekçede mahkemeden öncelikle zina (TMK 161) sebebiyle boşanma talep edilir; hakim zinanın ispatlanamadığı kanaatine varması ihtimaline karşılık, aynı eylemlerin güven sarsıcı davranış sayılması gerektiği belirtilerek kademeli olarak evlilik birliğinin temelinden sarsılması (TMK 166) sebebiyle boşanma talep edilir. Böylece tek bir hukuki sebebe bağlı kalmanın yaratacağı ret riski ortadan kaldırılmış olur. İlave olarak, şayet bir boşanma davası şiddetli geçimsizlik sebebiyle açılmış ve yargılama devam ederken eşlerden biri başkasıyla aldatma eylemine girişmişse, "iddia ve savunmanın genişletilmesi yasağı" gereği bu yeni olay mevcut dosyaya zina iddiası olarak eklenemez. Bu durumda yapılması gereken, zina sebebine dayalı yeni bir boşanma davası açmak ve bu yeni dosyayı devam eden mevcut dava ile birleştirmektir.

2. Hayata Kast, Pek Kötü Muamele ve Onur Kırıcı Davranış (TMK m. 162)

Bu madde, eşin yaşam hakkına, beden bütünlüğüne ve manevi varlığına yönelik en ağır saldırıları kapsayan üç farklı durumu düzenler. Hayata kast, eşin diğer eşi öldürme niyetiyle icra ettiği teşebbüs aşamasında kalan fiillerdir. Pek kötü muamele; eşe sistematik fiziksel veya psikolojik şiddet uygulamak, onu odaya kilitlemek, aç veya susuz bırakmak, işkence derecesine varan eziyetler etmek olarak tanımlanır. Onur kırıcı davranış ise; eşin toplumsal saygınlığını ve şerefini ağır biçimde zedeleyen, herkesin içinde ağır hakaretler etmek, asılsız ithamlarda bulunmak veya iftira atmak gibi eylemlerdir. Bu vakıaların varlığı genellikle adli tıp raporları, darp izlerini gösteren sağlık kuruluşu kayıtları, 6284 sayılı Kanun kapsamında alınan uzaklaştırma kararları, ses/video kayıtları ve görgü tanıklarının ifadeleri ile ispatlanır.

3. Suç İşleme ve Haysiyetsiz Hayat Sürme (TMK m. 163)

Bu sebep, eşlerden birinin evlilik devam ederken küçük düşürücü (yüz kızartıcı) bir suç işlemesi veya toplumun genel ahlak ve erdem normlarına aykırı, haysiyetsiz bir hayat tarzını benimsemesi hallerinde uygulama alanı bulur. Hırsızlık, dolandırıcılık, rüşvet veya cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar küçük düşürücü suçlara; sürekli kumar bağımlılığı, illegal işlerle uğraşarak aileyi hiçe saymak, genel ev işletmek, aşırı alkol ve uyuşturucu

bağımlılığıyla topluma ve aileye karşı sorumsuz bir yaşam sürmek ise haysiyetsiz hayat sürmeye örnektir. Ancak bu fiillerin varlığı tek başına yetmez; bu durumların diğer eş için birlikte yaşamayı tahammül edilemez hale getirmiş olması da mahkemece araştırılır. İspat yükü, kesinleşmiş ceza mahkemesi kararları, sabıka kayıtları ve çevresel tanık beyanları ile yerine getirilir.

4. Terk Nedeniyle Türkiye'de Çekişmeli Boşanma (TMK m. 164)

Terk, eşlerden birinin, evlilik birliğinden doğan yükümlülüklerini yerine getirmemek maksadıyla, haklı bir hukuksal gerekçe olmaksızın ortak konuttan ayrılması ve geri dönmemesidir. Zorunlu askerlik, tutukluluk veya tıbbi tedavi gibi haklı nedenlerle uzak kalmak terk sayılmaz; ancak bu zorunlu sebepler ortadan kalktığı halde eş eve dönmemekte direniyorsa terk eylemi gerçekleşmiş olur.

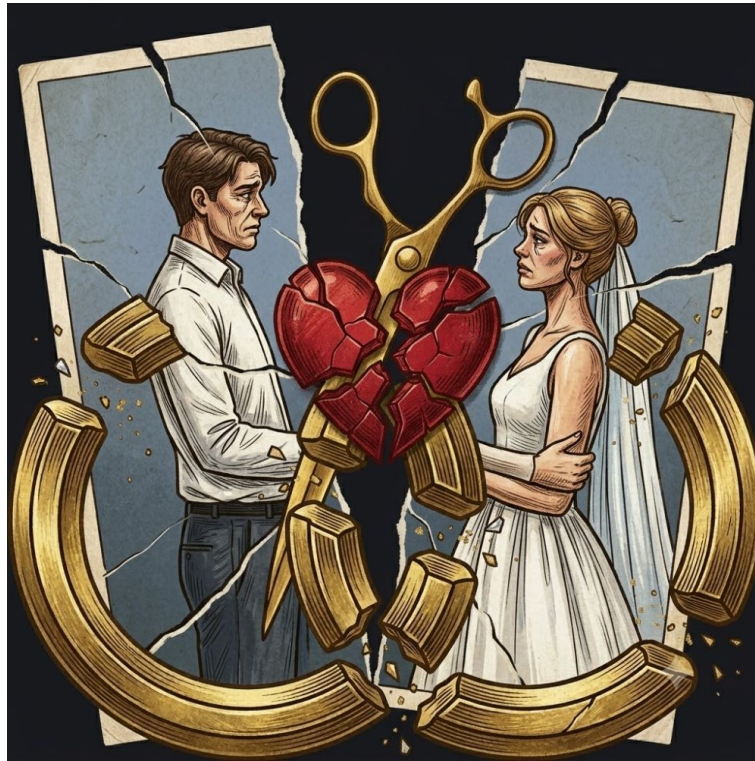
Terk nedeniyle boşanma, usul kurallarının en katı şekilde uygulandığı dava türüdür. Ortak konutun en az altı ay süreyle terk edilmiş olması kanuni zorunluluktur. Terk fiilinin başlamasının üzerinden en az dört ay geçmeden, terk edilen eş tarafından mahkeme veya noter aracılığıyla diğer eşe resmi bir "eve dön" ihtarı gönderilemez. Çekilen ihtarda evin adresi, anahtarın bulunacağı yer veya yol masrafları gibi detaylar yer almalı ve ihtardan sonra eşe dönmesi için tam iki aylık bir süre tanınmalıdır. İki aylık süre dolmasına

rağmen eş haklı bir sebep bildirmeksizin dönmezse, dava ancak o zaman açılabilir.

5. Akıl Hastalığı Nedeniyle Boşanma (TMK m. 165)

Herhangi bir hastalık, evliliğin sona erdirilmesi için yasal bir temel oluşturmazken, akıl hastalığı bu kuralın istisnasıdır. Eşlerden birinin evlilik sırasında ileri derecede şizofreni, ağır bipolar bozukluk, demans gibi tedavisi imkansız bir akıl hastalığına yakalanması durumunda sağlıklı eş, evlilik birliğini sürdürmekte aşırı zorluk yaşayacağı için boşanma davası açabilir. Bu davada dayanılacak tek ve yegane delil, tam teşekküllü bir resmi sağlık kurulundan alınacak "hastalığın iyileşmesinin mümkün olmadığına" dair tıbbi rapordur. Akıl hastalığı sebebi, kanunda herhangi bir hak düşürücü süreyle sınırlandırılmamıştır; hastalığın yıkıcı etkileri sürdükçe her zaman dava açılabilir.

9. Yargı Paketi ve Boşanma Hukukunda "Fiili Ayrılık" Devrimi

Türk Medeni Kanunu'nun 166. maddesinin 4. fıkrasında yer alan "fiili ayrılık" sebebiyle boşanma müessesesi, yakın zamanda kabul edilen 9. Yargı Paketi (7531 sayılı Kanun) ile tarihi bir reforma sahne olmuştur. Önceki yasal düzenleme, herhangi bir boşanma sebebine dayanılarak açılan davanın mahkemece ispat yetersizliği veya kusur tespit edilememesi gibi nedenlerle reddedilmesi halinde, kararın kesinleşmesinden itibaren

eşlerin üç yıl boyunca ortak hayatı kuramamış olmalarını şart koşmaktaydı. Bu üç yıllık katı bekleme süresi, evlilikleri fiilen sona ermiş ancak hukuken evli kalan bireyleri mağdur etmekte, yeni bir hayat kurmalarını engellemektedir. Dahası, bu üç yıllık süreç boyunca evlilik cüzdanı geçerliliğini koruduğu için, eşlerin birbirlerine karşı sadakat yükümlülüğü kesintisiz olarak devam ediyor; bu dönemde sadakati ihlal eden eş, zina veya ağır kusur nedeniyle ciddi tazminat talepleriyle karşı karşıya kalma riski taşıyordu.

Anayasa Mahkemesi'nin mülga hükmü iptal kararının ardından Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından yasalaştırılan yeni düzenlemeyle, boşanma davası reddedildikten sonra tarafların ortak hayatı kuramadıklarını kanıtlamak için beklemeleri gereken o zorunlu süre üç yıldan bir yıla indirilmiştir. Bu sürenin hesaplanmasında son derece dikkatli olunmalıdır: Bir yıllık takvim, davanın yerel mahkemede reddedildiği gün değil, kararın istinaf ve temyiz süreçlerinden geçerek tamamen kesinleştiği gün işlemeye başlar. Bu bir yıllık (365 günlük) fiili ayrılık dönemi dolmadan açılan davalar, dava şartı yokluğu sebebiyle anında reddedilir. Bir yıl geçtikten sonra mahkemeye sunulacak beyan ve tanık ifadeleriyle, tarafların karı-koca ilişkisi bağlamında bir araya gelmedikleri, duygusal ve fiziksel ortaklığı yeniden tesis etmedikleri kanıtlandığında, hakim eşlerin kusur oranlarına bakmaksızın fiili ayrılık nedeniyle boşanma kararı vermek zorundadır.

Ek olarak, 9. Yargı Paketi kadınların soyadı kullanımıyla ilgili de tartışmalı bir konuya değinmiştir. Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararlarına rağmen yeni yasa, kadının evlendiğinde kocasının soyadını almasını veya isterse kendi soyadını kocasının soyadının önünde kullanmasını öngörmeye devam etmiştir. Yeni evlenen veya evli olan bir kadının sadece kendi kızlık soyadını kullanabilmesi için doğrudan Nüfus Müdürlüğüne başvurması yeterli olmamakta, bu hakkı elde edebilmek için Aile Mahkemesinde dava açması gerekmektedir.

Türkiye'de Çekişmeli Boşanma Davasında Usul ve Yargılama Aşamaları

Türkiye'de çekişmeli boşanma yargılaması, HMK kurallarının katı bir biçimde uygulandığı, dilekçeler, ön inceleme, tahkikat ve sözlü yargılama aşamalarından oluşan teknik bir maratondur. Tarafların herhangi bir usul hatası yapması, haklı olunan bir davanın dahi kaybedilmesine yol açabilmektedir.

Dilekçeler Teatisi (Karşılıklı Dilekçeleşme Aşaması)

Dava dilekçesinin mahkemeye sunulup esas numarası alınmasının ardından dosya ilgili mahkeme kalemince tebliğ çıkarılır. Davalı tarafın, dava dilekçesinin kendisine hukuken tebliğ edildiği tarihten itibaren iki hafta (14 gün) içinde kendi savunmalarını, itirazlarını ve iddialarını içeren "cevap dilekçesini" mahkemeye sunma hakkı ve süresi vardır. Davalı, bu iki haftalık süre içerisinde dilerse karşı tarafın açtığı davaya cevaben kendi boşanma sebeplerini öne sürerek bir "karşı dava" da açabilir.

Davalının cevap dilekçesi davacıya tebliğ edildikten sonra, davacının bu iddialara karşılık vermek üzere iki haftalık süre içinde "cevaba cevap (replik)" dilekçesi sunma hakkı doğar. Süreç, bu dilekçeye karşı davalının yine iki hafta içinde vereceği nihai "ikinci cevap (dúprik)" dilekçesiyle kapanır. Ortalama 3-4 ay süren bu karşılıklı yazışma evresine dilekçeler teatisi denir. Bu aşamanın sona ermesiyle uyuşmazlığın konuları kilitlenir. Hukukumuzda "savunmanın ve iddianın genişletilmesi yasağı" bulunduğuundan, dilekçeler aşamasında eksiksiz bildirilmeyen yeni vakıalar veya delil listesinde yer almayan deliller yargılamanın sonraki aşamalarında kural olarak dosyaya dahil edilemez.

Türkiye'de Çekişmeli Boşanma Davasında Ön İnceleme Duruşması

Dilekçeler aşaması tamamlanmadan mahkeme tarafından duruşma günü verilemez. Tarafların dilekçe haklarını tüketmelerinin ardından, mahkemenin iş yoğunluğuna bağlı olarak genellikle dava açıldıktan 4-5 ay sonra "ön inceleme duruşması" adıyla ilk duruşma gerçekleştirilir.

Ön inceleme duruşması, uyuşmazlığın esasına girilmeden dosyanın usuli röntgeninin çekildiği teknik bir oturumdur. Hakim bu duruşmada öncelikle dava şartlarının (Türk mahkemelerinin yargı hakkı, görev kuralları) ve varsa yetki itirazlarının bulunup bulunmadığını karara bağlar. Ardından, tarafların iddialarını dinleyerek üzerinde anlaştıkları (çekişmesiz) ve anlaşamadıkları (çekişmeli) hukuki noktaları tek tek tespit eder ve bunları bir ön inceleme tutanağına geçirir. Hakim tarafları sulh olmaya teşvik eder; uzlaşma sağlanamazsa tahkikat aşamasına geçiş için hazırlık işlemlerini başlatır. Yaygın yanlışlığın aksine, ilk duruşma olan ön inceleme duruşmasında esasa ilişkin tahkikat yapılmaz ve bu duruşmada kesinlikle tanık dinlenmez; tanıkların kapıda hazır bulunması dahi bu kuralı değiştirmez. Taraflar bu duruşmada avukatları vasıtasıyla temsil ediliyorsa, asillerin bizzat katılımı zorunlu değildir. Duruşma sonunda taraflara, delillerini eksiksiz sunmaları ve tanık isimleri ile adreslerini içeren kesin listelerini bildirmeleri için genellikle iki haftalık kesin bir süre verilir.

Tahkikat Aşaması (Delillerin Toplanması)

Ön incelemede tespit edilen ihtilafli vakıaların aydınlatılması, iddiaların ispatı ve hukuki gerçeğe ulaşılması amacıyla yürütülen asıl yargılama evresine tahkikat denir. Türkiye'de çekişmeli boşanma davasının en uzun süren (yaklaşık 1 yıl ve 3-5 celse) kısmı burasıdır.

Bu aşamada mahkeme, resmi ve özel kurumlara müzekkereler (resmi yazılar) yazarak bilgi toplar. Emniyet aracılığıyla eşlerin Sosyal ve Ekonomik Durum (SED) araştırmaları yapılır. Aldatma veya güven sarsıcı davranış iddiaları varsa, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu'ndan (BTK) ve operatörlerden geçmişe dönük arama, mesajlaşma saatleri ve baz istasyonu verilerini içeren HTS kayıtları istenir. Otel kayıtları, banka ekstreleri, kredi kartı harcama dökümleri dosyaya celp edilir. Tarafların bildirdiği tanıklar için davetiyeler çıkarılarak mahkeme huzurunda dinlenmeleri sağlanır. Müşterek çocukların velayeti konusunda ihtilaf varsa, Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü bünyesindeki

pedagog, psikolog veya sosyal hizmet uzmanları tarafından çocuklarla ve ebeveynlerle görüşmeler yapılarak, çocuğun kimin yanında kalmasının üstün yararına olacağını analiz eden Sosyal İnceleme Raporu (SİR) hazırlanır. Hakim, TMK m. 184 uyarınca boşanma davalarında kanıtları serbestçe takdir yetkisine sahiptir; tarafların kabulleri (ikrarları) dahi hakimi vicdanen ikna etmediği sürece bağlayıcı değildir.

Sözlü Yargılama ve Hüküm (Karar Aşaması)

Toplanacak delil kalmadığında ve tahkikat işlemleri eksiksiz tamamlandığında mahkeme, tahkikatın bittiğini ilan ederek sözlü yargılama evresine geçer. Son duruşmada hakim taraflara veya vekillerine davanın esasına yönelik "davayı bitiriyorum, söylemek istediğiniz son bir şey var mı?" diyerek son söz haklarını verir.

Hakim, toplanan tüm delilleri, iddia ve savunmaları, SİR raporlarını ve tanık anlatımlarını bir bütün halinde değerlendirerek gerekçeli kararını açıklar. Toplanan deliller davacının iddialarını ispatlamaya yetmemişse veya davacı diğer eşten daha ağır kusurluysa davanın reddine; kusur dengesi ve ispat şartları davacı lehineyse boşanmanın kabulüne karar verilir. Kabul kararıyla birlikte nafaka miktarları, tazminatlar ve velayet hususları da karara bağlanır.

Kanun Yolları (İstinaf ve Temyiz) Süreci

Yerel Aile Mahkemesinin verdiği karar, anında kesinleşen bir karar değildir. Gerekçeli kararın taraflara yazılı olarak tebliğ edilmesinin ardından, kararı hukuka aykırı, eksik veya haksız bulan tarafın iki hafta içerisinde Bölge Adliye Mahkemesine (İstinaf) başvurarak kararın üst mahkemece denetlenmesini talep etme hakkı vardır. İstinaf mahkemesinin incelemesi tamamlandıktan sonra verilen karara karşı da, belirli yasal şartlar (parasal sınırlar ve hukuki gereklilikler) altında tebliğden itibaren iki hafta içerisinde Yargıtay'a (Temyiz) başvurulabilir. Nafaka ve velayete ilişkin geçici tedbirler dışındaki nihai mali sonuçların (tazminat gibi) icraya konulabilmesi veya eşlerin nüfus kütüklerindeki evli statülerinin "boşanmış" olarak güncellenebilmesi için bu kanun yollarının tamamen tüketilmesi veya sürelerin itiraz edilmeksizin geçirilerek kararın kesinleşmesi beklenmek zorundadır. Kararın kesinleşmesinin ardından tarafların mali ve sosyal durumlarında değişiklik olması halinde nafakanın artırılması veya azaltılması için "uyarlama davası" açılabilmektedir.

Delil Hukuku ve Tanık Dinleme Usulü

Türkiye'de çekişmeli boşanma davası kurgusu tamamen delillerin hukuka uygunluğu ve tanık anlatımlarının inandırıcılığı üzerine kuruludur.

Türkiye'de Çekişmeli Boşanma ve Hukuka Uygun Delil Şartı

Türk hukuk sisteminde, karşı tarafın kusurunu kanıtlamak amacıyla elde edilen delillerin mutlaka hukuka uygun yollardan elde edilmiş olması Anayasal bir zorunluluktur. Eşin arabasına yerleştirilen ses/GPS kayıt cihazları, cep telefonuna gizlice yüklenen casus programlar, hacklenen sosyal medya hesaplarından alınan mesaj dökümleri veya gizli kamerayla elde edilen görüntüler hukuka aykırı delil statüsündedir. Bu tür veriler mahkemede ispat aracı olarak kabul edilmeyeceği gibi, sunan tarafın Türk Ceza Kanunu kapsamında "haberleşmenin gizliliğini ihlal" ve "özel hayatın gizliliğini ihlal" suçlarından yargılanmasına sebebiyet verebilir. Ancak, eşlerin müşterek yaşam alanlarında aleni olarak ortada duran bir belge veya tesadüfen görülen bir iletişim kaydı, içtihatlar doğrultusunda geçerli delil kabul edilebilmektedir.

Tanık Dinleme Rejiminin Dinamikleri (HMK 240-255)

Evlilik içi şiddet, hakaret veya sadakatsizlik gibi eylemler genellikle kapalı kapılar ardında ve üçüncü gözlerden uzak yaşandığı için, boşanma davalarının en temel ve dönüştürücü ispat aracı tanık beyanlarıdır. Tanık, kendi gözlemlerine, görgüsüne veya doğrudan işittiği vakıalara dayanarak bilgi sunan kişidir. Tanığın varsayımlarda bulunması, hukuki değerlendirme yapması veya kişisel yorum katması mahkemece dikkate alınmaz.

- **Tanık Listesi ve İkame Yasağı:** Taraflar, mahkemenin verdiği kesin süre içinde tanıklarının ad, soyad ve tebliğe elverişli adreslerini içeren bir liste sunarlar. HMK uyarınca mahkemeye ikinci bir tanık listesi verilmesi veya listede olmayan yeni bir kişinin sonradan tanık olarak dinletilmesi yasaktır. İkame tanık gösterilmesi kural olarak mümkün olmamakla birlikte, Yargıtay içtihatlarınca belirlenen istisnai durumlarda (bildirilen tanığın ölmesi, bitkisel hayata girmesi, gaiplik durumuna düşmesi gibi hallerde) yeni bir tanık ismi bildirilebilir.
- **Akrabalık Bağı ve İtibar:** "Akrabaların tanıklığı geçersizdir" şeklindeki yaygın kanaat hukuken tamamen asılsızdır. Boşanma davaları mahrem alana taalluk ettiğinden, bu olaylara en çok vakıf olan kişiler doğal olarak anne, baba, kardeş veya yakın çevredir. Hukuk Genel Kurulu ve HMK madde 255'in açık hükmüne göre, aksine ciddi ve inandırıcı bir delil bulunmadıkça tanıkların gerçeği söylediği asıldır; akrabalık veya diğer bir yakınlık bağı, tanık beyanını başlı başına değerden düşürücü bir sebep teşkil etmez.
- **Tanığın Duruşmaya Katılım Zorunluluğu:** Tanıklık, vatandaşlar için kanuni bir yükümlülük ve kamu görevidir. Mahkemece usulüne uygun davetiye (çağrı kağıdı) gönderilen tanık, duruşmaya katılıp bildiklerini anlatmak zorundadır. Geçerli bir sağlık mazereti sunmaksızın duruşmaya gelmeyen tanık hakkında HMK 245 uyarınca "zorla getirme (ihzar)" kararı verilir ve kolluk kuvveti (polis/jandarma) zoruyla duruşmada hazır edilir; ayrıca kendisine disiplin para cezası uygulanabilir.
- **Duruşmadaki Prosedür ve Sorgu (Çapraz Sorgu):** Tanıklar duruşma salonuna ayrı ayrı alınır, diğer tanıkların beyanlarını duymamaları sağlanır. 15 yaşından küçük olanlar ile yeminin anlam ve önemini kavrayamayacak derecede ayırt etme gücü kısıtlı

olanlar hariç, tüm tanıklara mahkemece ayağa kalkarak yemin ettirilir. Tanığın sözü kesilmeden anlatımı dinlenir. Ardından HMK 152. madde uyarınca hakim ve varsa taraf avukatları tanığa doğrudan, çapraz sorular yöneltebilirler; avukatı olmayan asiller ise sorularını sadece hakim aracılığıyla sorabilirler. Tanık Türkçe bilmiyorsa, mahkemece atanacak bir tercüman vasıtasıyla sorular çevrilir ve yanıtlar zapta geçirilir. Sağır veya dilsiz olup yazı yazabilen tanıklara ise sorular yazılı olarak verilir ve yazılı cevap alınır. Ayrıca, çağrılan tanığın yol ve zaman kaybı için kendisine tanıklık ücreti ödenir; ancak tanık dilerse bu ücreti almaktan feragat edebilir ve bu durum tutanağa yazılır.

- **İstinabe (Talimatla Dinleme) ve İstisnalar:** Tanık, davanın görüldüğü ilden farklı bir şehirde ikamet ediyorsa ve yolculuk yapması zor ise, asıl davaya bakan mahkeme, tanığın bulunduğu yerdeki Aile Mahkemesine bir "talimat yazısı" gönderir (istinabe usulü). Tanık kendi yaşadığı şehirdeki mahkemede dinlenir ve beyanları yazılarak asıl mahkemeye iade edilir. Öte yandan, tanığın adliyeye gelemeyecek derecede ağır hasta, felçli veya engelli olması durumunda, hakimin ve zabıt katibinin bizzat tanığın bulunduğu adrese giderek evinde beyan alması, insan hakları ve hukuki dinlenilme hakkı kapsamında uygulanan bir yöntemdir.

Hakimin Psikolojik Soruşturması ve Davanın Yönetimi

Çekişmeli yargılamalarda hakim, edilgen bir dinleyici değil, davanın aydınlatılmasından sorumlu aktif bir yöneticidir. Tarafların içsel motivasyonlarını, evliliğin yıkımındaki gerçek kusur sahibini ve uyuşmazlığın boyutunu ölçmek için duruşmalarda derinlemesine sorular yöneltilir.

Hakim, evliliğe dair iletişim kopukluklarını, fiziksel veya ekonomik şiddet iddialarının arka planını, tarafların mali yönetimini (borçlar, kredi kartları, ortak mülkiyetler) ve boşanma kararı üzerindeki ailevi veya toplumsal baskıları irdeler. Özellikle çocuklar söz konusuysa; ebeveynlerin çocukların eğitimi ve ruh sağlığı konusundaki planlarını, çocukların psikolojik güvenliğini, hangi ebeveynle daha güçlü bağ kurduklarını ve velayete dair vizyonlarını test eden sorular sorar. Zina iddialarında ise aldatmanın kronolojisini, tek seferlik mi yoksa sistematik mi olduğunu ve buna dair delillerin mahiyetini detaylıca inceler. Hakimin sorularına verilen dürüst, tutarlı ve mantıklı

cevaplar ile tanık anlatımları arasındaki uyum, vicdani kanaatin oluşmasında belirleyicidir.

Boşanmanın Fer'i Sonuçları: Velayet, Nafaka ve Tazminat

Boşanma, yalnızca yasal bağın kopması değil, geleceğe yönelik yepyeni bir hukuki ve ekonomik düzen inşasıdır.

Velayet ve Çocuğun Üstün Yararı İlkesi

Velayet taleplerinde temel alınacak yegâne pusula "çocuğun üstün yararı"dır. Mahkeme velayeti belirlerken, ebeveynlerin maddi gücünden ziyade, çocuğun psikolojik, pedagojik ve bedensel gelişimini hangi ortamda daha sağlıklı sürdürebileceğine bakar. Yargıtay içtihatlarına göre, özellikle "anne şefkati ve bakımına muhtaç" sayılan 0-7 yaş aralığındaki çocukların velayeti, annenin akıl hastalığı, haysiyetsiz hayat sürmesi veya çocuğa fiziksel şiddet uygulaması gibi çok ağır ve çocuğa zarar veren ispatlanmış kusurları yoksa kural olarak anneye verilir. Ancak haysiyetsiz hayat sürme veya ağır suç işleme gibi çocuğun gelişimini tehlikeye sokacak durumlar tespit edilirse velayet diğer eşe bırakılır. Hakim kararı verirken mutlaka SİR (pedagog) raporundaki uzman görüşünü dikkate alır ve idrak çağındaki (genellikle 8 yaş ve üzeri) çocuğun kendi beyanlarını dinler.

Türkiye'de Çekişmeli Boşanma, Nafaka ve Tazminat

Ekonomik olarak zor duruma düşecek tarafın korunması için yasalarımızda üç farklı nafaka kalemi düzenlenmiştir:

1. **Tedbir Nafakası:** Dava açıldığı andan kararın kesinleşmesine kadar geçen yargılama süresi boyunca, ekonomik zorluğa düşecek olan eş ve çocuklar için, haklılık/haksızlık ayrımı yapılmaksızın hakimin takdir ettiği geçici barınma ve geçim parasıdır.
2. **Yoksulluk Nafakası:** Boşanma sebebiyle yoksulluğa düşecek olan eşin, boşanmada diğer taraftan daha ağır kusurlu olmamak şartıyla (kusursuz, az kusurlu veya eşit kusurlu olması gerekir), kendi geçimini sağlamak için karşı taraftan süresiz olarak talep edebildiği nafakadır.
3. **İştirak Nafakası:** Velayet hakkı kendisine verilmeyen ebeveynin, müşterek çocukların bakım, eğitim, sağlık ve barınma giderlerine mali gücü oranında her ay katılması gereken meblağdır. Karar kesinleştikten sonra enflasyon veya hayat standartlarındaki değişimler nedeniyle yetersiz kalan nafakalar için ayrı bir "nafaka uyarlama (artırım veya azaltım) davası" açılabilmektedir.

Boşanmaya sebep olan olaylar nedeniyle evlilik birliğinden doğan mevcut veya beklenen menfaatleri zedelenen eş, kusurlu taraftan maddi tazminat talep edebilir. Diğer yandan, aldatma, ağır hakaret, fiziksel şiddet veya onur kırıcı davranışlar sebebiyle kişilik hakları saldırısına uğrayan ve psikolojik yıkım yaşayan eş lehine, kusurlu taraftan tahsil edilmek üzere manevi tazminata hükmedilir. Tazminat miktarları, tarafların tespit edilen sosyoekonomik durumları ve kusurun ağırlığı ile orantılı olarak belirlenir.

2026 Yılı Projeksiyonu: Yargılama Süreleri ve Dava Maliyetleri

Türkiye'de çekişmeli boşanma davası sürecine giren bireylerin en temel çekinceleri zamanın uzaması ve ekonomik külfetlerdir.

Süre Analizi: Türkiye'de Çekişmeli Boşanma Davası Kaç Yıl Sürer?

Davanın süresi; delillerin toplanma hızına, ilgili kurumların müzekkerelere cevap verme süresine, tanıkların sayısına ve adliyenin genel iş yüküne bağlıdır. Ortalama bir takvim şu şekilde şekillenmektedir:

- **İlk Derece Mahkemesi Aşaması:** Dilekçeler teatisi, ön inceleme, delillerin toplanması ve tahkikat celseleri göz önüne alındığında, yerel mahkemedeki yargılama genellikle 4 ila 6 duruşma sürer ve karar çıkması **1,5 ila 2 yıl (18-24 ay)** bandını bulur.
- **İstinaf (Bölge Adliye Mahkemesi) Aşaması:** Yerel mahkeme kararına itiraz edilmesi durumunda, dosyanın istinaf dairesinde incelenip karara bağlanması ortalama **1 ila 1.5 yıl (12-18 ay)** arasında ek bir zamana mal olur.
- **Temyiz (Yargıtay) Aşaması:** Şayet istinaf kararı da temyiz edilirse (her dosya temyize tabi değildir), Yargıtay'daki süreç de yaklaşık **1 yıl** sürer.
- **Genel Toplam:** Tüm bu kanun yolları tüketildiğinde, Türkiye'de çekişmeli boşanma davasının tamamen kesinleşmesi **3 ila 5 yıl** gibi uzun bir süre alabilmektedir. Ancak, dava tarafları yargılamanın herhangi bir safhasında anlaşmaya varırlarsa, çekişmeli süreci durdurup mahkemeye bir protokol sunarak davayı "anlaşmalı boşanmaya" çevirip kısa sürede sonlandırabilirler.

2026 Yılı Güncel Avukatlık ve Harç Masrafları

Türkiye'de bir boşanma davasının ekonomik boyutu, devletin tahsil ettiği yargılama harçları ve serbest meslek mensubu olan avukatlara ödenen vekalet ücretlerinden oluşmaktadır. 2026 yılı yasal düzenlemeleri ve baro tarifelerine göre maliyet dökümü şu şekildedir:

Gider Türü (2026 Maliyet Analizi)	Tutar ve Detaylar
Baroların Tavsiye Ettiği Ücretler (İl Bazlı)	İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyükşehir barolarının karmaşık, Türkiye'de çekişmeli boşanma ve tazminat/velayet ihtilaflı davalar için avukatlara tavsiye ettiği ücretler 2026 yılı için 200.000 TL ile 250.000 TL arasında değişmektedir. Maddi/Manevi tazminat istenen durumlarda, talep edilen dava değerinin %15-%16'sı oranında ek bir nispi ücret eklenebilmektedir. Sadece dilekçe yazımı hizmeti alınmak istendiğinde ise bu ücret 20.000 TL ile 30.000 TL arasındadır.

Gider Türü (2026 Maliyet Analizi)	Tutar ve Detaylar
Devlet Harçları ve Yargılama Giderleri	Dava açılışında vezneye ödenen 2026 yılı için başvurma harcı (732,00 TL), peşin harç (732,00 TL), vekalet harcı (104,00 TL), vekalet pulu (164,00 TL) ve tanık/tebligat/bilirkişi işlemlerini kapsayan gider avansı (yaklaşık 3.000 TL - 4.500 TL) olmak üzere toplam asgari mahkeme masrafı 5.000 TL ile 7.500 TL arasında tutmaktadır.

Bu maliyetlerin davanın başında davacı tarafından avans olarak karşılanması gerekmekle birlikte, davanın sonunda haklı çıkan taraf (daha az kusurlu veya kusursuz bulunan taraf), yatırdığı tüm mahkeme harç ve masraflarının, yargılama giderlerinin ve kendisini bir avukatla temsil ettirmişse devletçe hesaplanan "Karşı Vekalet Ücretinin" (2026 yılı için 45.000 TL) davayı kaybeden haksız taraftan tahsil edilmesini mahkeme aracılığıyla sağlar. Yoksul durumda olan ve özellikle maddi gücü bulunmayan kadınlar, yukarıda belirtilen Adli Yardım kurumuna başvurarak tüm bu harç ve ücret yükünden muafiyet kazanma hakkına sahiptirler.

Gerek maddi gerekse manevi yıpratıcılığı yüksek olan Türkiye'de çekişmeli boşanma davalarında, sürece ilişkin usul, delil, ispat ve hak arama stratejilerinin uzman bir hukuk profesyoneli tarafından yürütülmesi, hak kayıplarının önüne geçilmesi açısından kritik önemi haizdir.